

รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนบ้านคอกช้าง ตำบลธารโต อำเภอธารโต จังหวัดยะลา

Construct Model of Waste Management in Khok Chang, Thanto Sub-district, Thanto District, Yalal Province

ไพศอล มาหะมะ^{1*}

Faisol Mahama^{1*}

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง โดยผู้ให้ข้อมูลมีคุณสมบัติตามที่กำหนด 4 กลุ่ม คือ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ ผู้เข้าร่วมโครงการ และพี่เลี้ยงโครงการที่มีส่วนร่วม รวมจำนวน 22 คน เครื่องมือในการศึกษา คือ แนวคำถามสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลตั้งแต่ 1 กันยายน 2561 ถึง 30 มกราคม 2562 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา พบว่า รูปแบบการจัดการขยะชุมชนของบ้านคอกช้างเป็นเชิงกลไก ที่มีการจัดตั้งกลุ่มคนในชุมชน มีการดำเนินการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน มีรูปแบบดังนี้ 1) การรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชน 2) กิจกรรมเวทีประชาคม 3) สร้างภาคีกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ 4) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 5) สร้างนวัตกรรม ในการจัดการขยะมีปัจจัยด้านบริบท คือ วัฒนธรรมศาสนาในการรวมกลุ่มและสังคมแบบเครือญาติ ปัจจัยนำเข้า คือ คนหรือองค์กรทั้งในและนอกชุมชนที่เข้มแข็ง ปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่า มีกระบวนการมีส่วนร่วมด้านกิจกรรม และการถ่ายทอดองค์ความรู้ข้อเสนอแนะรูปแบบการจัดการขยะของชุมชน และปัจจัยด้านผลลัพธ์ พบว่า มีนวัตกรรมตะแกรงแยกขยะ ทั้งนี้จากผลการศึกษาคควรจัดกระบวนการให้ชุมชนเข้าใจและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายการจัดการชุมชนที่ไม่ใช่เฉพาะกลุ่มเท่านั้น และควรคำนึงถึงบริบทแต่ละพื้นที่ ตลอดจนการออกแบบกระบวนการมีส่วนร่วมและกระบวนการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการจัดการขยะของชุมชน

คำสำคัญ: รูปแบบ, การจัดการขยะ

* Corresponding author: Email: fada.fai2@hotmail.com, Tel: 08 9074 3178
Revised: July 22, 2021, Revised: August 29, 2021; Accepted: September 9, 2021

¹ อ., วิทยาลัยการสาธารณสุขสิรินธร
จังหวัดยะลา 95000

¹ Lecturer, Sirindhorn College of
Public Health, Yala Province,
95000, Thailand

Abstract

This study aimed to construct a model waste management of the Khok Chang community. The key informants were 4 groups: 1) project leaders 2) co-project leaders 3) project members and 4) project mentors; totaling 22 people. The tools in this study were an interview guideline for a focus group. The data were collected from September 1, 2018, to January 30, 2019. The findings of content analysis showed that model waste management of the Khok Chang community consisted of the mechanism of community, establishment by the community, and integration process between government and communities. The model was as follows 1) community membership group 2) civil society forum 3) create partners with government in area 4) create participation processes and 5) create innovation. in waste management. The contextual factors were culture and religion in group and kinship society. The inputs factors were people or organizations both inside and outside the community. The process factors were a process of participation in activities and knowledge transfer, recommendations on community waste management patterns, and outcome factors. The findings suggested that the process should be organized for the community to understand and support the community to build a community management network. It should take into account the context of each area design of participation processes and learning processes in enabling community waste management.

Keywords: Model, Waste management

บทนำ

ในสถานการณ์ปัจจุบันท้องถิ่นมีความสามารถในการจัดการขยะมูลฝอยที่สามารถให้บริการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอยได้มากขึ้น ทำให้ปัญหาขยะตกค้างน้อยลง แต่ยังมีปัญหาการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกสุขลักษณะอยู่มากแม้ได้รับการจัดสรรงบประมาณจากภาครัฐในการดำเนินการระบบกำจัดที่ถูกสุขลักษณะมากขึ้น ยังคงมีหลายพื้นที่ที่ยังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณและไม่สามารถกำจัดขยะมูลฝอยได้ถูกสุขลักษณะตามที่ได้ออกแบบไว้ได้ และบางแห่งได้รับการต่อต้านคัดค้านจากประชาชนจนไม่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้การแก้ไขปัญหและการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและเพิ่มศักยภาพของส่วนราชการในการสนับสนุนการพัฒนาประเทศ⁽¹⁾

จากการขยายตัวของชุมชนเมืองและการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ ทำให้เกิดปัญหาขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลเพิ่มมากขึ้น ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและ

สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหลายพื้นที่ได้ประสบปัญหาไม่สามารถจัดหาสถานที่กำจัดขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ขาดการบริหารจัดการที่ดีขาดความรู้ความเข้าใจในการจัดการที่เหมาะสมจำเป็นต้องได้รับการจัดการที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้ปัญหาขยายตัวและรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม⁽²⁾ จึงจำเป็นต้องมีการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคได้มีการจัดการขยะเป็นไปตามบริบทของพื้นที่ ซึ่งบ้านคอกช้าง อำเภอธารโต จังหวัดยะลา จังหวัดยะลา มีการจัดการขยะที่มีปัจจัยหลายด้าน เช่น การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชนและภาครัฐ ทำให้มีการดำเนินการที่เป็นลักษณะบูรณาการกัน สามารถลดมลภาวะจากขยะมูลฝอยจากชุมชนได้ ประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษารูปแบบการจัดการขยะของ

ชุมชนคอกช้าง โดยใช้การศึกษาและเก็บข้อมูลด้วย แนวคำถามการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา เมื่อได้ทราบรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนแล้ว สามารถนำไปเป็นข้อมูลนำเสนอต่อหน่วยงานภาครัฐ ที่รับผิดชอบ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ในชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง
- 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง

วิธีการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพรรณนา โดยเก็บข้อมูลจากสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มเก็บข้อมูลใน 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ กลุ่มผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ และพี่เลี้ยงโครงการที่มีส่วนร่วม จำนวน 22 คน ใช้เวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่ 1 กันยายน 2561 ถึง 30 มกราคม 2562

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลใช้เกณฑ์การคัดเลือกแบบเจาะจง 4 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 1 คน กลุ่มผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ จำนวน 1 คน กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 19 คนและกลุ่มพี่เลี้ยงโครงการจำนวน 1 คน รวม 22 คน และใช้เกณฑ์การคัดออกผู้ที่มีความผิดปกติในการสื่อสาร เช่น หูหนวก ตาบอด

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ตัวผู้วิจัย เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องมือทั้งสิ้น 2 ชุด คือ แนวคำถามการสนทนากลุ่ม จำนวน 2 ชุดให้ครอบคลุมเนื้อหาตามขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับการประเมินนวัตกรรม รายละเอียดดังนี้

ชุดที่ 1 แนวคำถามสนทนากลุ่มเป็นแนวคำถามแบบปลายเปิดถึงโครงสร้างเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการขยะ มี 1 ข้อ

ชุดที่ 2 แนวคำถามสนทนากลุ่มเป็นแนวคำถามปลายเปิดถึงโครงสร้างเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการเกิดรูปแบบการจัดการขยะ มี 5 ข้อ เพื่อเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

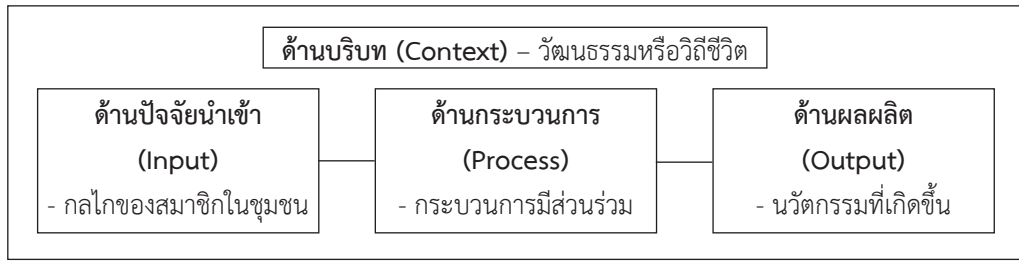
โดยคุณภาพของเครื่องมือแนวคำถามการสนทนากลุ่มได้รับการตรวจสอบคุณภาพความเที่ยงตรงทางเนื้อหา (Content validity) จากที่ปรึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน และหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC) ซึ่งแนวคำถามการสนทนากลุ่มได้ค่า IOC=1.00

วิธีการเก็บข้อมูล

เก็บรวบรวมโดย 1) ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและสืบค้นข้อมูลจากเว็บไซต์ 2) ประสานผู้รับผิดชอบพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลและสร้างสัมพันธภาพกับผู้ให้ข้อมูล 3) สนทนากลุ่ม (Focus group) ประเด็นการจัดการขยะจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่ได้รับการคัดเลือกที่มีประสบการณ์คล้ายกัน (Homogeneous group) โดยมีผู้วิจัยเป็นผู้ควบคุมการสนทนากลุ่มและผู้คั่นข้อมูลมีผู้ช่วยวิจัยเป็นผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่มพร้อมขออนุญาตบันทึกเสียงในการสนทนากลุ่ม 4) ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่ ด้านข้อมูล คือ พิจารณาจากแหล่งเวลา สถานที่ และบุคคลที่แตกต่างกัน ด้านผู้วิจัย คือ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากการจดบันทึก การถอดเทป ในระหว่างการเก็บข้อมูลมาเปรียบเทียบความสอดคล้องของวัตถุประสงค์การวิจัย และด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล คือ วิธีศึกษาเอกสารประกอบ การซักถามประเด็นวิจัย ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความถูกต้องและน่าเชื่อถือที่สุด

ตัวแปรและการวัดตัวแปร

ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และประยุกต์จากแนวคิด CIPP Model ของ Stufflebeam DL⁽³⁾ และธเนศ ขำเกิด⁽⁴⁾ เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการขยะและปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนคอกช้างในด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้า และด้านกระบวนการของโครงการร่วมสร้างชุมชนให้น่าอยู่ จังหวัดยะลา ดังแสดงภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์เชิงคุณภาพ ได้แก่ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา โดยทำการถอดเทปบันทึกเสียงแบบคำต่อคำ อ่านทบทวนข้อมูลจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เขียนสรุปข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์

การพิทักษ์สิทธิ

การวิจัยครั้งนี้ได้รับการอนุมัติการวิจัยจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันการจัดการระบบสุขภาพ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เลขที่ EC 007/60 วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ.2560 และก่อนการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างเชิงคุณภาพ ต้องได้รับการตอบรับ/ยินยอมพร้อมใจในการให้ข้อมูลจากผู้ให้และผู้ร่วมให้ข้อมูลแบบเป็นลายลักษณ์อักษร (informed-consent) โดยผู้วิจัยได้แนะนำตัวเอง บอกวัตถุประสงค์ของการวิจัยและการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์เพื่อประเมินนวัตกรรมในชุมชนและศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางแก้ไข ส่วนการนำเสนอผลการวิจัยจะแสดงผลในภาพรวมโดยไม่เจาะจงข้อมูลเป็นรายบุคคล รวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถซักถามรายละเอียดของโครงการวิจัยเพิ่มเติมได้ตลอดเวลาตามข้อมูลการติดต่อที่ไว้ และในกรณีที่ผู้เข้าร่วมโครงการไม่สะดวกจะให้ข้อมูลหรือไม่ยินดีเข้าร่วมวิจัยก็สามารถออกจากการวิจัยได้ตลอดเวลาโดยไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อผู้ที่ไม่สมัครใจทั้งสิ้น

ผลการศึกษา

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบไปด้วย 4 กลุ่มได้แก่

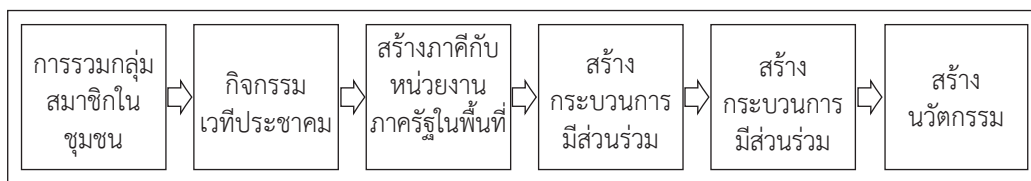
1) กลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ จำนวน 1 คน เป็นผู้ชาย มีอาชีพเป็นข้าราชการตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุข

ของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอธารโต

กลุ่มผู้ร่วมรับผิดชอบโครงการ จำนวน 1 คน เป็นผู้หญิง มีอาชีพเป็นข้าราชการตำแหน่งนักวิชาการสาธารณสุขของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลคอกช้าง 3) กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการจำนวน 19 คน เป็นผู้หญิง 9 คน ผู้ชาย 10 มีอาชีพเป็นเกษตรกรรับจ้างทั่วไป และ 4) กลุ่มพี่เลี้ยงโครงการ จำนวน 1 คน เป็นผู้ชาย มีอาชีพเป็นอาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 รูปแบบการจัดการขยะ

จากการศึกษา พบว่า สมาชิกชุมชนให้ความเห็นคำว่ารูปแบบ ว่าเป็นกระบวนการในการจัดการขยะชุมชนของบ้านคอกช้างเป็นลักษณะเชิงกลไกที่มีการจัดตั้งกลุ่มคนในชุมชน มีการดำเนินการบูรณาการระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชน เริ่มจากสมาชิกในชุมชนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อต้องการบริหารจัดการขยะในชุมชน มีกิจกรรมการนำขยะมาเป็นสิ่งประดิษฐ์แต่ยังไม่สามารถจัดการขยะได้ทั้งหมด เมื่อมีโครงการร่วมสร้างชุมชนน่าอยู่โดยมีพี่เลี้ยงโครงการเป็นผู้ประสานทำให้เกิดกระบวนการกิจกรรมเวทีประชาคมขึ้น มีการแสดงความคิดเห็นจากสมาชิกชุมชนนำไปเป็นประเด็นการแก้ปัญหา เกิดการสร้างความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน และสมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาด้วยตนเองจึงเกิดเป็นนวัตกรรมชุมชนที่สามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน ผู้วิจัยสามารถสรุปรูปแบบการจัดการขยะชุมชนบ้านคอกช้างได้ ดังนี้ 1) การรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชน 2) กิจกรรมเวทีประชาคม 3) สร้างภาคีกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ 4) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม 5) สร้างนวัตกรรม ดังแสดงภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง

ส่วนที่ 3 ปัจจัยการเกิดรูปแบบการจัดการขยะ

ปัจจัยด้านบริบท คือ วัฒนธรรมศาสนาในการรวมกลุ่มและสังคมแบบเครือญาติ บริบทชุมชนด้านวัฒนธรรมศาสนาในการรวมกลุ่มเพื่อประกอบศาสนกิจและด้านความเป็นสังคมแบบเครือญาติ ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความเห็นในการจัดการชุมชนทั้งพุทธศาสนาและศาสนาอิสลามที่สมาชิกในชุมชนนับถืออยู่ ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2 ว่า “เราในเขตเทศบาลก็มีเป็นพุทธก็พื้นเป็นอิสลามก็เกือบๆ ร้อยครึ่ง ในเขตเทศบาลนะครึ่ง ก็มีแต่พุทธเยอะการอยู่ร่วมกัน... มีการนั่งคุยกันเยอะ ก็จะมีข่าวสารเยอะเราก็จะได้ถ่ายทอดซึ่งกันและกันนะครึ่งบ้านคุณยังงั้นขยะมีเยอะไหมจะเอามาขายตรงนี้ไหม”

ปัจจัยนำเข้าคือ คนหรือองค์กรในชุมชน สมาชิกในชุมชน พี่เลี้ยงโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ และเทศบาลตำบลคอกช้าง เป็นบุคคลและหน่วยงานที่ร่วมให้การสนับสนุนชุมชนคอกช้างให้มีการดำเนินการจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น ร่วมประเมินสถานการณ์ขยะในชุมชนกับผู้รับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการ จากนั้นสมาชิกชุมชนร่วมกันดำเนินการสนับสนุนการคัดแยกขยะ โดยมีเทศบาลคอกช้างดำเนินการจัดหาที่รองรับขยะ เพิ่มเติมจากชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1

“พี่เลี้ยงโครงการก็ยกตัวอย่างจากที่อื่นให้เราได้ฟังให้เห็นตัวอย่างชัดเจนด้วย แล้วก็ท่านก็จะลงติดตามเป็นระยะ ๆ นะคะ...”

และผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 กล่าวว่า “มันก็เข้าลือคอกพอติดตอนนั้นเทศบาลเองก็มีปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยที่เราไม่ได้แยกที่แรกขยะมันเยอะพอชุมชนมีโครงการนี้เข้าไปมันก็เข้าร่องรอยพอดีเราก็ได้แยกขยะมีส่วนลด

ในทางค่าใช้จ่ายการกำจัดขยะ ให้กับทางเทศบาลเขาเราก็สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนด้วยนะครึ่ง”

ปัจจัยด้านกระบวนการ คือ มีกระบวนการมีส่วนร่วมด้านกิจกรรมและการถ่ายทอดองค์ความรู้สมาชิกชุมชนเริ่มมีความเห็นว่าปัญหาขยะไม่สามารถดำเนินการได้โดยกลุ่มเพียงลำพัง จึงได้ใช้กลไกเชิงสังคมร่วมกับผู้รับผิดชอบโครงการและพี่เลี้ยงโครงการจัดเวทีประชาคมให้สมาชิกชุมชนได้ตระหนักร่วมกันในการแก้ไขปัญหขยะในชุมชน ดังคำกล่าวของผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1 ว่า “พอหลังจากนั้นเราเห็นว่าปัญหานี้เป็นปัญหาหนักนะ ก็เลยเข้าเวทีประชาคมกัน เพื่อจะขอโครงการขึ้นมาเพื่อที่จะทำให้เป็นเขาเรียกว่า ชัดเจนขึ้น มีกิจจะลักษณะเป็นกลไก มีลักษณะอย่างนั้นอย่างนี้แล้วก็ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วม แล้วก็ให้ชาวบ้านดูแลตัวเองด้วยค่ะ”

หลังเสร็จสิ้นเวทีประชาคมแล้ว ชุมชนได้ดำเนินการกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เป็นผลต่อเนื่องจากเวทีประชาคม โดยให้สมาชิกในชุมชนนำขยะของตนเองมาร่วมกันคัดแยกที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลหรือเทศบาล และนำไปขายให้ผู้รับซื้อในชุมชน จากนั้นนำเงินที่ขายขยะได้ไปบริจาคแก่ศาสนสถาน และโรงเรียนต่อไปดังผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3 ว่า “เรามีกิจกรรมทอดผ้าป่าขยะ ก็คือนำขยะที่ตัวเองมีแต่ละบ้านนี้คะ เอามาให้ที่โดยที่มีคน

จัดการอยู่ที่ รพ. สต.หรือเทศบาล แล้วขยะนั้นนะคะพวกเราก็จะช่วยกันแยกขยะเพื่อเป็นตัวอย่างให้กับชาวบ้านและจากนั้นเราก็จะมีคนในชุมชนของเราจะเป็นคนรับซื้อให้โดยที่เขารับซื้อเสร็จเขาก็จะได้เป็นคนที่มีรายได้ต่อเป็นการส่งเสริมรายได้ให้กับเขาได้อีก เขาก็นำไปขาย ส่วนพวกเราก็จะเอาเงินส่วนนั้นมา

ไปบริจาคให้กับวัดนาคะ คือเงินที่ได้จากขยะ ถึงแม้ว่าเงินนั้นจะไม่มากแต่เราก็เอาไปให้บริจาคให้กับวัดมัสยิด โรงเรียน” และถ้ามีขยะที่ไม่สามารถจัดการได้เทศบาลคอกช้างจะเป็นผู้นำไปทำลาย

ปัจจัยด้านผลลัพธ์ คือ การสร้างนวัตกรรม พบว่านวัตกรรมของชุมชนนี้ คือ ตะแกรงขยะ เป็นนวัตกรรมรูปแบบสิ่งประดิษฐ์เป็นตาข่ายเหล็กแบบสี่เหลี่ยมผืนผ้ายาว 2 เมตรมี 2 ช่อง นวัตกรรมนี้เป็นลักษณะการต่อยอดของเดิมจากสมาชิกชุมชนที่มีความรู้เดิมแล้วนำมาอภิปรายรูปแบบของนวัตกรรมเพื่อให้มีความเหมาะสมในการใช้งาน สมาชิกมีความเห็นว่านวัตกรรมนี้อยู่ในระดับสิ่งที่ประยุกต์จากสิ่งเดิมเนื่องจากเป็นสิ่งที่มีการพัฒนาจากสิ่งที่มีอยู่แล้วสามารถพัฒนาต่อยอดเป็นนวัตกรรมให้สามารถนำไปใช้ในการจัดการกิจกรรมคัดแยกสิ่งอื่นได้ ดังแสดงภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงนวัตกรรมตะแกรงแยกขยะ

อภิปรายผล

สามารถอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งนี้

รูปแบบการจัดการขยะของชุมชนที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและมีรูปแบบที่หลากหลายเป็นเพราะสามารถตอบสนองต่อความต้องการของชุมชนผลิตภัณฑ์เป็นสิ่งที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือผู้อื่นได้และจำเป็นต้องมีความแตกต่างไปจากแนวเดิมแต่ยังคงมีคุณค่าต่อผู้ใช้ต่อไป ส่งผลให้เกิดประโยชน์ในเชิง

เศรษฐกิจหรือสังคม⁽⁵⁾ ซึ่งรูปแบบการจัดการขยะชุมชนของบ้านคอกช้างเป็นเชิงกลไก ที่มีรูปแบบ 1) การรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชน 2) กิจกรรมเวทีประชาคม 3) สร้างภาคีกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ 4) สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม และ 5) สร้างนวัตกรรม ซึ่งในพื้นที่อื่นอาจมีความแตกต่างกันตามบริบทพื้นที่ คล้ายกับการศึกษาของอิทธิพล โฉมสุภาพ⁽⁶⁾ เรื่อง รูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดงสะคร่าน ตำบลวังสวาบ อำเภอภูพาน จังหวัดขอนแก่น ที่มีการใช้รูปแบบการจัดการขยะ 2 ด้าน คือ 1) สภาพการจัดการขยะ 2) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ปัจจัยที่ทำให้เกิดรูปแบบการจัดการขยะของชุมชนคอกช้าง สามารถกล่าวได้ว่า

1) ด้านบริบทซึ่งเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมและวิถีชีวิตที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกันลักษณะเครือข่ายเป็นผลจากการมีกระบวนการเชิงมิติสังคมที่เกิดขึ้นในบริบทวัฒนธรรม สอดคล้องกับการศึกษาของ Abernethy KE, Bodin BO, Olsson BP, Hilly Z, Schwarz A⁽⁷⁾ ที่พบว่า มิติทางสังคมที่ประกอบไปด้วยรูปแบบของการมีปฏิสัมพันธ์ในชุมชนและความเป็นผู้นำของชุมชน และสอดคล้องกับการศึกษาของมีเดียณ จูมะ⁽⁸⁾ ที่พบว่า มุมมองศาสนาอิสลามมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกและทางอ้อมเชิงสาเหตุต่อความสามารถทางการตลาด การปรับตัว การพัฒนาสินค้ากลยุทธ์การแข่งขัน

2) ด้านปัจจัยนำเข้า พบว่า คนหรือองค์กรภายในชุมชน ทำให้โครงการของสมาชิกชุมชนเกิดมีส่วนร่วมในกิจกรรมความเห็นนั้น ๆ เพราะความเป็นผู้นำสามารถจัดการและนำประโยชน์ไปใช้ของแหล่งความรู้ เป็นผู้ที่จะนำความสำเร็จหรือความล้มเหลวให้เกิดขึ้นแก่องค์กรได้⁽⁹⁾ และผู้นำมีความสามารถประสานงานทำให้เกิดการรวมตัว การเป็นตัวอย่างให้ผู้อื่นต้องการปฏิบัติตาม หรือสามารถทำให้คนอื่นคล้อยตามตนเองได้ และในชุมชนอาจหมายถึงบุคคลที่มีศักยภาพประสานงานของคนในชุมชน อาจเป็นได้

ทั้งผู้นำตามธรรมชาติหรือผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งอย่างเป็นทางการ นอกจากนี้ความสามารถของผู้นำในการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพจะทำให้ชุมชนนั้นรู้จักพึ่งพาตนเอง ลดการพึ่งพิงจากภายนอกได้อีกด้วย⁽¹⁰⁾

3) ปัจจัยด้านกระบวนการ พบว่า การมีส่วนร่วมซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนมีส่วนร่วมคิด ตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับประโยชน์ในการดำเนินงาน โดยมีลำดับขั้นตอน คือ การวิเคราะห์ปัญหา การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล และทั้งยังเป็นการแสดงออกของสมาชิกชุมชนในการดำเนินกิจกรรมในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ร่วมคิด ร่วมแสดงความเห็นร่วมตัดสินใจร่วมเป็นกรรมการชุมชนจนถึงการร่วมประเมินผลกิจกรรม การมีส่วนร่วมจึงสามารถเป็นตัวชี้วัดสำคัญในองค์ประกอบด้านกระบวนการได้เช่นกัน⁽¹¹⁾ เช่น การจัดทำเวทีประชาคม ถือเป็นกระบวนการที่จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นกระบวนการสร้างความเป็นชุมชนโดยการที่ประชาชนกลุ่มหนึ่งมีความรู้สึกเป็นกลุ่มเดียวกัน เชื้อศรัทธาในเรื่องเดียวกัน มีการสื่อสารเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอาศัยอยู่บนพื้นฐานสิทธิและยอมรับสิทธิของกันและกันเป็นจุดเริ่มต้นของการเป็นพลเมือง เป็นการบริหารแนวหนึ่งทีลดโครงสร้างแบบแนวดิ่งให้มีปฏิสัมพันธ์ในแนวราบมากขึ้น ใช้ระยะเวลาตามความเหมาะสมในแต่ละหัวข้อโดยมีสิ่งที่ควรคำนึงก่อนการดำเนินการคือ ผู้ดำเนินการต้องศึกษาชุมชนให้ชัดเจน หลังจากนั้นเลือกวิธีการให้เหมาะกับเป้าหมาย และต้องยึดตามขั้นตอนตามกระบวนการพัฒนาชุมชน⁽¹²⁾

4) ด้านผลผลิต พบว่า ชุมชนคอกช้างมีนวัตกรรมตะแกรงแยกขยะเป็น 2 ช่อง เพื่อแยกประเภทขยะที่สามารถนำกลับไปใช้ใหม่และขยะเป็นพิษที่ไม่ควรทิ้งรวมกับขยะอื่นโดยผ่านช่องทางการสื่อสารของสมาชิกในชุมชนในการแนะนำบอกต่อ จนเกิดการนำ

ไปใช้ในที่ที่สุด ดัง Robinson L.⁽¹³⁾ ที่ได้ศึกษาพบว่า องค์ประกอบสำคัญในการแพร่ของนวัตกรรมมี 4 ข้อ ดังนี้ 1) ช่องทางการสื่อสาร ทั้งระหว่างบุคคลหรือผ่านสื่อช่องทางตัวกลางเช่น ช่องทางสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์วิทยุหรือหนังสือพิมพ์ 2) คุณลักษณะนวัตกรรม ที่สามารถทำให้บุคคลเกิดการยอมรับได้เร็ว 3) เวลาจะเป็นตัวที่เกี่ยวข้องในกระบวนการตัดสินใจ และ 4) ระบบสังคมโดยเป็นความสัมพันธ์ระหว่างกันของบุคคล เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน และอีกหนึ่งกระบวนการสำคัญของผลผลิตที่ศึกษาพบในจำนวน 4 นวัตกรรม คือ มีกระบวนการพัฒนาต่อยอดจากเดิมสู่นวัตกรรมที่มีความสมบูรณ์ มีประสิทธิภาพหรือความหลากหลายมากขึ้น และยังสอดคล้องกับสมนึก เอื้อจิระพงษ์พันธ์⁽¹⁴⁾ ที่ศึกษาพบว่า บุคคลที่นำความคิดใหม่ผสมผสานกับสิ่งที่มีอยู่เดิมในการสร้างนวัตกรรม ทำให้ตนเองและสังคมมีความมั่นคงต่อไป

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. รูปแบบนวัตกรรมที่เกิดขึ้นเป็นเชิงกลไกที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนั้นจึงควรปรับการส่งเสริมให้ชุมชนมีกิจกรรมในโครงการที่ผ่านการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน เริ่มตั้งแต่การเขียนโครงการจนเสร็จสิ้นโครงการ เพื่อชุมชนจะได้มีนวัตกรรมรูปแบบกลไกเกิดขึ้น

2. บริบทด้านวัฒนธรรมศาสนาทำให้เกิดการรวมกลุ่มในชุมชน ดังนั้นควรปรับการสนับสนุนให้มีการหนุนเสริมกิจกรรมที่เป็นรูปแบบวัฒนธรรมทางศาสนาเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งหรือสอดแทรกในโครงการ

3. การสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับนวัตกรรมเป็นระยะ ให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในโครงการ เช่น ผู้รับผิดชอบโครงการ แกนนำโครงการหรือพี่เลี้ยงโครงการ ในกระบวนการก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการและหลังเสร็จสิ้นโครงการ

4. การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายในหรือภายนอกชุมชน เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาล เพื่อเพิ่มคุณค่าของภูมิปัญญาในชุมชน และ

ประสิทธิภาพวิธีการบริหารงบประมาณในโครงการ โดยมีเพียงโครงการเป็นที่ปรึกษาของชุมชนในการดำเนินการ

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการศึกษาครั้งต่อไปควรศึกษาเชิงสถิติควบคู่กับการศึกษาเชิงเนื้อหา
2. ควรมีกระบวนการประเมินรูปแบบที่แตกต่างจากการศึกษาในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

1. Pollution control department. Garbage with utilization. [Internet]. 2019 [Cited in 19 June, 2019]. Available from: http://www2.pcd.go.th/info_serv/waste_garbage.html.
2. Office of the Council of State. The Act defines decentralization procedures for local administrative organizations B.E. [Internet]. 2019 [Cited in 9 June, 2019]. Available from: www.dla.go.th/work/planlocal.
3. Stufflebeam DL. Evaluation as Enlightenment for Decision Making. [Internet]. 2019 [Cited in 19 June, 2019]. Available from: <https://eric.ed.gov/?id=ED048333>
4. Khamkeard T. System-wide assessment with CIPP. Journal of promote technology 2003; 30(169): 81-82. (In Thai)
5. Rangkaew P. The Adoption of the multi-purpose waste pulverizing machine in Saraphi District, Chiang Mai Province. Master of Public Administration, Chiang Mai University 2004; 99. (In Thai)
6. Chomsuparp I, Israngkul na ayudhya, W, Purisan K. Solid waste management model by the community participation in Dongsakran Village, Wangsawab Sub – district, Phuphaman District, Khon Kaen Province. Journal of the Asian Graduate College 2010; 8 (Special): 313-314. (In Thai)
7. Abernethy KE, Bodin BO, Olsson BP, Hilly Z, Schwarz A. Two steps forward, two steps back: The role of innovation in transforming towards community-based marine resource management in Solomon Islands. Global environmental change 2014; 28: 314.
8. Juma M. Factors Affecting the Competitiveness of Small and Medium Muslim Entrepreneur in Three Southern Border Provinces. Journal of Pacific Institute of Management Science 2018, 4(1), 224-225. (In Thai).
9. Leenin C. Ways to create learning for students in the 21st century. [Internet]. 2019 [Cited in 21 June, 2019]. Available from: <http://ks.rmuts.ac.th/th/whatiskm>.
10. Bhutakosa K. Learning community Development Guide (Complete edition). [Internet]. 2011 [Cited in 11 June, 2019]. Available from: <http://www.kruinter.com/file/29720141006205700-%5Bkruinter.com%5D.pdf>
11. Lojanapiwat S. Tracking and support evaluation of community health development projects. Songkhla: Health System Management Institute PSU; 2014. (In Thai).
12. Vissavateranon A. Strong communities for creating community's sustainability in Bangkok metropolitan: success indicators and lessons in community. Journal of humanities and social sciences, 8(15) 2016, 189-190. (In Thai).
13. Robinson L. A summary of Diffusion of Innovations. [Internet]. 2009 [Cited in 29

June, 2019]. Available from: https://www.enablingchange.com.au/Summary_Diffusion_Theory.pdf.

14. Aujirapongpan S, Vadhanasindhu P, Chandrachai A, Cooparat P. Innovation: meaning type and importance of being an entrepreneur. Thammasat business journal 2010, 33(128), 52. (In Thai).